

Uit de tijdschriften

Hieronder volgt een lijst van tijdschriften, waarvoor zich reeds een correspondent heeft aangemeld. Voor vermelding van periodieken, hier niet genoemd, die ook onze aandacht zouden verdienen, houden wij ons graag aanbevolen. Richtlijnen voor correspondenten worden door de redactie verstrekt (zie ook pp. 4-5 van deze aflevering).

- Tijdschrift voor Geschiedenis
- Bijdragen en Mededelingen betreffende de geschiedenis der
Nederlanden
- Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis
- Documentatieblad voor de Nederlandse Kerkgeschiedenis van de
negentiende eeuw
- Spiegel Historiae
- Kleio
- De nieuwe taalgids
- Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde
- De Revisor
- Spektator
- Dokumentaal
- Tirade
- Maatstaf
- Spiegel der Letteren
- Forum der Letteren
- Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor
Nederlandse Taal- en Letterkunde
- Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor
Taal- en Letterkunde en Geschiedenis
- Dietsche Warande & Belfort
- Ons Erfdeel
- VWS - Cahiers
- De Leiegouw
- Biekorf
- Holland
- Historiographia Linguistica
- Scenarium
- Antiek
- Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond
- Bulletin van het Rijksmuseum
- Mededelingenblad Vrienden van de Nederlandse Ceramiek
- Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek
- Oud - Holland
- Simiolus
- The Burlington Magazine

- Gazette des Beaux Arts
- Connoisseur
- Militaire Spectator
- Mars et Historia
- Mars in Cathedra
- Militair rechtelijk tijdschrift
- Ons Leger
- Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis
- Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor zeegegeschiedenis
- Medelingen van de Sectie Krijgsgeschiedenis
- Armamentaria
- Janus

Van Horssen, P. en D. Rietveld, 'De Sociaal Democratische Bond (II)'.
In: *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 7 (febr. 1977) p. 3-54.

In het Tijdschrift voor sociale geschiedenis verschijnen onder meer regelmatig artikelen over de geschiedenis van de arbeidersbeweging. Een vaste rubriek is het Biografisch woordenboek van de Nederlandse arbeidersbeweging. Een ieder die belang stelt in diepgaande en gedetailleerde artikelen over dit onderwerp, mag het tijdschrift niet ongelezen laten. Na in een voorafgaand artikel het ontstaan van de afdelingen van de S.D.B. en de beroepssamenstelling te hebben behandeld, houden de auteurs zich in hun tweede artikel bezig met de aspecten organisatie en propaganda. Opbouw en interne conflicten komen aan bod. Vervolgens wordt de verspreiding van het ideeëngoed via de eigen pers, het gesproken woord, coöperatieve en andere onderverenigingen behandeld. De thema's van spreekbeurten, het optreden van bepaalde sprekers en de opkomst van publiek zijn gekwantificeerd. Het onderzoek dat is gebaseerd op archivalia, kranten en literatuur, plaatst menig detail uit de aanvangstijd van het socialisme in Nederland binnen een thematisch kader.

P.R.D. Stokvis

Thijs, A.K.L. 'Van "Theater der Armen" tot burgerlijk poppenspel (I)'.
In: *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 7 (febr. 1977) p. 55-82.

Schrijver onderzoekt de sociale functie van het poppenspel aan de hand van de ontwikkeling van de Antwerpse "poesjenellenspellen" vanaf 1800. Het was toneel voor de armenbuurt, volksvermaak voor kinderen en adolescenten uit de arbeidende klasse. De mobiele poppenkasten waren afgestemd op een beter publiek. De spreiding van poesjenellenskelders over de stad en de sociale herkomst van poppenspelers en helpers wijzen in de richting van een aanvankelijk exclusief proletarisch karakter. De samenscholing van jong publiek

in de buurt van deze kelders werd soms een gevaar geacht voor de openbare orde. Deze studie, die vervolgd wordt, brengt een verschijnsel dat meestal door "volkskundigen" bestudeerd wordt, binnen de gezichtskring van historici.

P.R.D. Stokvis

De Meere, J.M.M. 'Misoogst en hongersnood'. In: *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 7 (febr. 1977) p. 83-96.

De schrijver plaatst in zijn "Beschouwingen naar aanleiding van een inaugurele rede" kanttekeningen bij de rede van prof. dr. J.A. Faber getiteld "Dure tijden en hongersnoden in preïndustrieel Nederland". Hij bestrijdt Fabers stelling, dat de graanprijs in 1847 verdrievoudigde. Meer informatie op dit punt kan geput worden uit het degelijke artikel van M. Bergman, 'The potato blight in the Netherlands and its social consequences (1845-1847)'. In: *Int. Rev. of Soc. Hist.* 12 (1967) p. 390-431. De Meere beveelt aan het verloop van de aardappelprijzen e.d. apart te bestuderen. Schrijver vermoedt dat voorgaand onderzoek ook voor Nederland meer samenhangen tussen misoogsten en andere variabelen (volgens de theorie van W. Abel) aan het licht zal brengen en haalt ter ondersteuning een aantal citaten aan over hongeroproeren. De polemiekt doet beseffen dat de ontwikkeling van lonen en prijzen in het negentiende eeuwse Nederland nog een weinig systematisch verkend terrein is.

P.R.D. Stokvis

Grinten, E.F. van der. 'Gietijzeren deurtralies'. In: *Spiegel Historiae* XII (1977) 1 (jan.) p. 23-30.

De auteur vestigt de aandacht op de gietijzeren deurtralies, zoals deze rond het midden van de negentiende eeuw in Nederland werden vervaardigd. In de bestaande literatuur zijn deze verwaarloosd; ten onrechte. Deze mening wordt toegelicht met voorbeelden, voor een groot deel in Amsterdam aangetroffen. 25 foto's verhelderen het betoog. Het is vaak niet mogelijk deze gietijzeren traliewerken voldoende nauwkeurig te dateren. Daarvoor zijn albums, prijscouranten en catalogussen uit die tijd van belang, maar vrijwel onvindbaar. De schrijver roept de lezer op hem hierbij te helpen. Uitgebreide literatuuropgave.

J.G. Kikkert

Tamse, C.A.. 'De Scheldekwestie, 1866-1867'. In: *Spiegel Historiae* XII (1977) 3 (maart) p. 170-177.

Een onderzoek naar de achtergronden van dit diplomatiek conflict tussen Nederland en België. Aangetoond wordt, dat hier meer aan de hand was dan een meningsverschil over waterstaats- en verkeers-technische kwesties, samenhangend met de positie van Antwerpen. Politiek-psychologische tegenstellingen en handelsrivaliteit speelden de hoofdrollen, waarbij België de typische combinatie van zelfbewustzijn en onzekerheid van een jonge staat demonstreerde. Op de betrekkingen met Nederland rustte daarbij dan nog een historische hypotheek.

De Luxemburgse kwestie (1867) bracht Brussel en Den Haag weer tot elkaar.

Interessante afbeeldingen van de waterstaatswerken in Zeeland, 1868-'70.

Literatuurlijst

J.G. Kikkert

Hart, M. 't, 'Walter Scott en de onbetrouwbare gids'. In: *Maatstaf* 25 (1977) nr. 1 (jan.) 61-71.

In dit artikel is het uitgangspunt dat "elke schrijver met een enigszins omvangrijk oeuvre beschikt over een aantal motieven die als tamelijk statische elementen in elke roman terugkeren en waar rond het verhaal zich als het ware uitkristalliseert". Aan de hand van de lezing van de 26 romans van Scott, komt 't Hart tot de conclusie dat diens voornaamste motief dat is van de onbetrouwbare gids. Behalve in *The Pirate* en *The Bethroten* komt het in alle romans in allerlei vormen voor. De belangrijkste verklaring hiervoor wordt gevonden in het feit dat vrijwel alle romans van Scott gaan over jongemannen die genoodzaakt worden te kiezen voor één van twee elkaar bestrijdende partijen, waartussen eigenlijk niet te kiezen valt; de onbetrouwbare gids is in feite de negatieve afspiegeling van de jonge man die niet kiezen kan. Het artikel, waaruit een zeer hoge waardering voor Scott spreekt, besluit met enige biografische notities en wat opmerkingen over de invloed van Scott op o.a. Vestdijk.

Reve, K. van het, 'Astolphe Marquis de Custine'. In: *Maatstaf* 25 (1977) nr. 2 (feb.) 1-14.

Na een vrij uitvoerige schets van het leven en de persoonlijkheid van de Franse schrijver van het tweede plan Astolphe Louis Léonor markies van Custine (1790-1857), komt Van het Reve toe aan het eigenlijke onderwerp van dit artikel: het boek *La Russie en 1839*, verschenen in 1843 en gebaseerd op herinneringen aan een reis van twee maanden in 1839. Dit boek bleek een groot succes (vijfde druk

in 1854) en Van het Reve geeft hiervoor twee redenen: ten eerste was er over Rusland niet veel te lezen; en ten tweede, en dat is de belangrijkste, gaf Custine er in zijn boek blijk van Rusland, en met name de Russische overheid, goed doorzien te hebben. Van het Reve somt dan een zestiental zaken op die Custine in negatieve zin opvielen en die een frappante gelijkenis vertonen met toestanden in de Sovjet-Unie van de twintigste eeuw. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het boek voor de huidige Russische censuur nog steeds niet door de beugel kan.

Korteweg, A. en W. Idema, 'O Beets, wat waart gij groot!'. In: *Maatstaf* 25 (1977) nr. 2 (feb.) 38-46.

Dit artikel begint met een korte samenvatting van de waarderings-geschiedenis van Nicolaas Beets als dichter; tot de Tachtigers heeft men over het algemeen gunstig geoordeeld, maar toen kenterde het tij. Hoewel een groot gedeelte van de poëzie van Beets inderdaad van een zeer bedenkelijk gehalte is, kan er volgens de auteurs van dit artikel een bescheiden bloemlezing samengesteld worden van poëzie van hoge kwaliteit; zij doen daarvoor een aantal voorstellen. Ten slotte buigen de auteurs zich nog eens over het 'probleem Beets'. Zij waarderen de verdienste van Heeroma het 'probleem Beets' te verruimen tot het probleem van de negentiende-eeuwse dominee-dichters in het algemeen, maar zij stellen dat een groot gedeelte van het 'probleem Beets' ligt bij degenen die zich met hem hebben beziggehouden: na de *Camera* hebben zij hem gewoon overschat.

Dick Welsink

Scenarium. Nederlandse reeks voor theaterwetenschap. Onder redactie van E. Alexander en W. Hogendoorn. Zutphen, De Walburg Pers. No. 1 (1977). 127 p. f 15,-.

Net voor de jaarwisseling verscheen het eerste nummer van *Scenarium*, het nieuwe Nederlandse tijdschrift voor theaterwetenschap. Hierin o.m. twee artikelen over de organisatie van het toneel in de 19e eeuw, en een bibliografische bijdrage waaruit ook veel over het 19e-eeuws theater te putten is. Een kort overzicht van deze artikelen volgt hieronder. Blijkens het woord vooraf zal dit tijdschrift, dat waarschijnlijk éénmaal per jaar verschijnt, bevatten "wetenschappelijke studies over theater in de ruimste zin: historisch (tot en met de meest recente fenomenen) en systematisch; theoretisch en toegepast; nationaal en buitenlands; handelend over toneel en andere theatrale media (zoals televisie, opera, poppenspel)".

De redactie bestaat uit E. Alexander, directeur van het Toneelmuseum, en W. Hogendoorn, de nieuw benoemde hoogleraar theaterwetenschap te Amsterdam.

Leeuwe, H.H.J. de, 'De toneelspelersopleiding in Nederland in de 19e eeuw'. In: *Scenarium*, 1 (1977), p. 9-32.

Aan het begin van de 19e eeuw bleek dat de acteur, die altijd zijn opleiding in de praktijk gekregen had, niet meer aan de eisen van de zich emanciperende burgerij kon voldoen. In 1808 drong de acteur/schilder Jelgerhuis aan op de oprichting van een toneelschool, daarin in 1817 bijgevallen door de Leidse hoogleraar Siegenbeek. In 1829 kwam het *Genootschap voor Uiterlijke Welsprekendheid* (dat een opleiding verzorgde) tot stand, in 1821 gevolgd door het *Fonds ter opleiding en onderrigting van tooneel-kunstenaars aan de Stads-Schouwburg te Amsterdam*. Over de lessen die Jelgerhuis aan beide opleidingen gaf, is veel bekend uit zijn "Theoretische lessen over de gesticulatie en mimiek". Na de dood van Jelgerhuis in 1836 was er geen sprake meer van systematisch toneelonderwijs in schoolverband. Pas in 1857 begonnen burger-intellectuelen weer voor een goede opleiding voor acteurs te ijveren. Het zou echter nog tot 1874 duren voor te Amsterdam de *Toneelschool* werd opgericht door het in 1870 gestichte Toneelverbond. Na een overzicht van de vakken waarin onderwezen werd, besluit de auteur met de conclusie dat de school aan de verwachtingen voldaan heeft.

Geljon, C., 'Jacob van Lennep en het toneel'. In: *Scenarium*, 1 (1977), p. 33-47.

Hoewel Van Lennep tegenwoordig alleen nog bekend is door zijn historische romans, heeft hij ook grote betekenis gehad voor het toneel in Nederland. Zijn activiteiten als toneelschrijver en zijn ijveren voor verbetering en vernieuwing in de schouwburg legde de basis voor latere hervormingen. In zijn tijd was Van Lennep waarschijnlijk de meest geliefde Nederlandse toneelamateur. Hij schreef tal van historische drama's, gelegenheidsstukken, vaudevilles en blijspelen. maakte libretti voor vijf opera's, en vertaalde veel. Geljon voegt aan zijn artikel een overzicht van Van Lenneps toneelwerk toe.

Albach, B., 'De Amsterdamse geschreven bronnen van de Nederlandse toneelgeschiedenis'. In: *Scenarium*, 1 (1977), p. 92-113.

Dit belangrijke overzicht van geschreven bronnen bevat in de tweede afdeling *Het Amsterdams toneel na 1772* veel van belang over het theater in de 19e eeuw. Onderafdelingen o.m. De Amsterdamse Stadsschouwburg; Amsterdamse theaters buiten de Stadsschouwburg; Toneelspelers en -speelsters in de 19e eeuw; Toneelgezelschappen (ook buiten Amsterdam), 19de en 20ste eeuw; Aantekeningen van toneelhistorici; Publicaties gebaseerd op Amsterdamse geschreven toneeldocumenten na 1772.

M.K.

Dixhoorn, F. van, 'De Rotterdamse familie Van Aken'. In: *De Piste* jrg. 28 (1977), no. 1, p. 13-14.

Vervolg op een artikel in *De Piste*, jrg. 27 (1976), no. 12.
Leden van de familie Van Aken waren in de 19e eeuw bekend als eigenaars van reizende menagerieën en als dierenhandelaars.

M.K.

Kleyn, J. de. 'Een tweetal gelakte Japon de Commande tabaksdozen uit de eerste helft van de negentiende eeuw'. In: *Antiek* 11 (1977) nr. 6 (januari) 525-529.

Beïnvloeding over en weer van Chinese en Japanse decoraties enerzijds en Europese versieringsmotieven anderzijds tengevolge van de handelsbetrekkingen der V.O.C. op gebruiks- en siervoorwerpen is bekend. Hoe een Japanse lakwerker op het eiland Deshima een blikken tabaksdoos in goudlak beschilderde met de Schreiers-toren te Amsterdam naar een gravure uit 1786 voor een aldaar verblijvende Hollander is een curieus staaltje van een oosterse vertaling van een Europees voorbeeld. De tweede doos die in genoemd artikel ter sprake komt is van plaatkoper en heeft als decoratie op het deksel een voorstelling in vogelvlucht van Deshima, uitgevoerd in lak en parelmoer. Beide dozen zijn te dateren in het eerste kwart van de 19de eeuw. Illustratief voor de wisselwerking tussen twee culturen in een gebruiksvoorwerp voor elke dag.

Marie-Cornélie Roodenburg